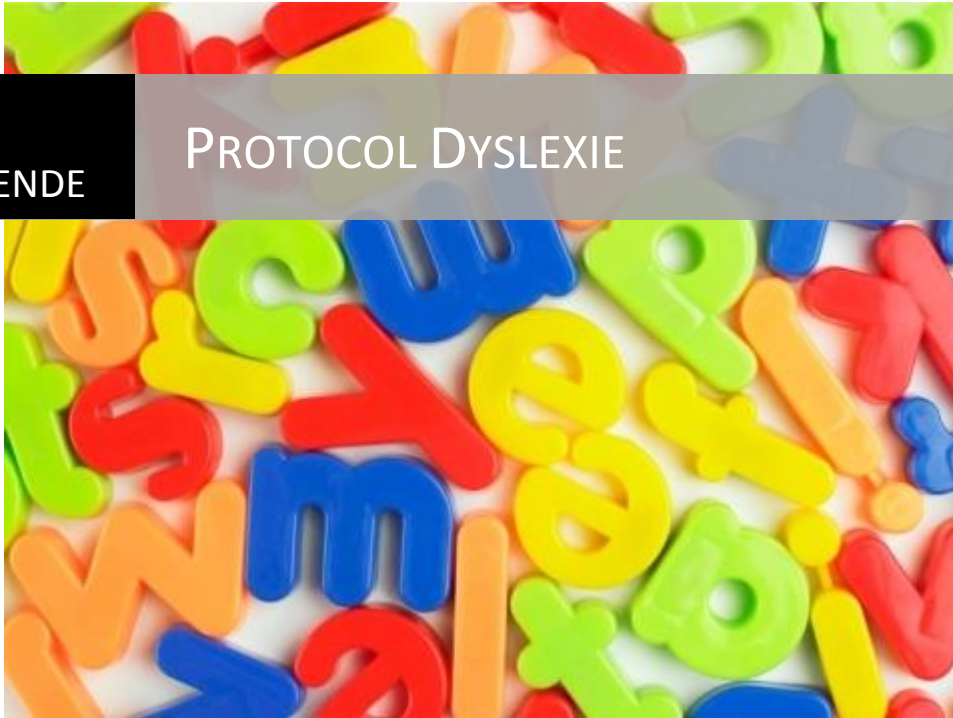

Schooljaar 2013/2014

ik ben niet bom,
ik heb talent!

KBS DE
ZONNEWENDE

PROTOCOL DYSLEXIE

Caroline Wenum

Inhoudsopgave

1. Theorie	2
1.1 Wat is dyslexie	2
1.2 Stadia van geletterdheid.....	2
1.3 risicofactoren	3
1.4 Aanpak mogelijke dyslecten	3
1.5 Procedure onderzoek dyslexie.....	3
2. Bij ons op de Zonnewende.....	5
2.1 Groep 1	5
2.2 Groep 2	5
2.3 Groep 3	6
2.4 Groep 4/5.....	8
2.5 Groep 6/7.....	8
2.6 Groep 8	9
3. Afspraken leerlingen met dyslexieverklaring.....	10
3.1 Toetsen (zie ook toetskalender)	10
3.2 Begeleiding.....	10

1. Theorie

1.1 Wat is dyslexie

In Nederland wordt volgens de Gezondheidsraad officieel de volgende definitie van dyslexie gehanteerd:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen in de automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/of schriftbeeldvorming (spellen).

In verreweg de meeste gevallen van dyslexie betreft het problemen op het gebied van snel en accuraat benoemen van bekende 'talige' informatie (bv. snel en goed benoemen van bekende voorwerpen, namen van klasgenoten, namen van de dagen van de week, namen van kleuren etc. ook wel het "labelen" genoemd).

In het leesproces spitst het zich toe op problemen rondom de geautomatiseerde herkenning van letters en letterclusters.

Dyslexie ontwikkelt zich op basis van een neurofysiologische beperking om de vaardigheden op te bouwen die nodig zijn om te kunnen lezen en schrijven. De stoornis zelf is niet te behandelen, maar de beperkingen van de stoornis zijn wel te beïnvloeden.

In groep 1-2 spreken we nog niet van dyslexie. Dit kan pas na minimaal 6 maanden leesonderwijs door deskundigen gediagnosticeerd worden. Het leesdossier van elk kind geeft uitsluitsel of er allereerst op school minimaal 6 maanden interventies zijn gepleegd.

1.2 Stadia van geletterdheid

1. Ontluikende geletterdheid (voorschoolse periode).

Bezig met basisprincipes van een taal, leren spreken en luisteren, kennis met geschreven taal.

2. (tussendoelen) Beginnende geletterdheid (groep 1-3).

- Groep 1 en 2: 1. Boekoriëntatie, 2. Verhaalbegrip, 3. Functies van geschreven taal, 4. Relatie tussen gesproken en geschreven taal, 5. Taalbewustzijn, 6. Alfabetische principe, 7. Functioneel 'schrijven' en 'lezen'.
- Groep 3: 8. Technisch lezen en schrijven start, 9. Technisch lezen en schrijven vervolg, 10. Begrijpend lezen en schrijven.

3. Gevorderde geletterdheid (groep 4-8)

Het leesproces raakt steeds meer geautomatiseerd, waardoor leerlingen steeds meer met begrip gaan lezen.

1.3 Risicofactoren

Kinderen waarbij sprake is van (een van deze of een combinatie van) onderstaande risicofactoren, dienen meteen vanaf groep 1 nauwlettend in de gaten gehouden te worden en extra begeleiding te krijgen:

- Lees- en spellingsproblemen in de familie.
- Een vertraagde spraak-/taalontwikkeling.
- Opgroeien in een beperkte geletterde omgeving.
- Onvoldoende beheersing van het Nederlands.
- Hoorproblemen.
- Moeizaam kunnen onthouden en benoemen van willekeurige reeksen.

1.4 Aanpak mogelijke dyslecten

- Doelgericht handelen (plan, do, check, act, d.m.v. groepsoverzichten, groepsplannen, toetskalender en groepsbesprekingen).
- Zo vroegtijdig mogelijke interventies 'beter voorkomen dan genezen'.
- Leren in een betekenisvolle omgeving.
- Sociaal leren.
- Strategisch leren.
- Uitbreiden effectieve leestijd 'zoveel mogelijk leeskilometers maken'.

1.5 Procedure onderzoek dyslexie

Criteria vergoedingsregeling dyslexie

Er zijn drie recente en achtereenvolgende meetmomenten weergegeven.

Het criterium van achterstand is van toepassing op alle drie de meetmomenten:

- De leerling behoort bij de 10% zwaksten (bv. E-score) vergeleken bij de normgroep voor LEZEN (woordniveau)

OF:

- De leerling behoort bij de 16% zwaksten voor LEZEN (woordniveau) én bij de 10% zwaksten (bv. E-score) voor SPELLEN.

Elke interventieperiode omvat ongeveer 12 (effectieve) weken intensieve begeleiding.

Per periode is minimaal 3 x 20 minuten per week intensieve begeleiding/interventie verzorgd.

Procedure richting leesdossier

In de groepsbesprekingen wordt bijgehouden welke leerlingen voor de extra meetmomenten (zie toetskalender) in aanmerking komen en welke interventies moeten worden ingezet (zie verder in dit document). De leerkracht onderhoudt het contact met de ouders hierover. Als aan de criteria wordt voldaan, dan wordt in overleg met ouders een leesdossier opgesteld. Belangrijk hierbij is, dat ouders bij hun zorgverzekeraar nagaan waar ze het onderzoek en de mogelijke behandeling, vergoed krijgen. Ouders moeten het onderzoek aanvragen en kiezen bij welke instantie ze dit willen doen. Wij kunnen ze hierin

adviseren. Het leesdossier van de desbetreffende instantie wordt door de leerkracht ingevuld (eventueel met hulp van IB) en ouders sturen het op.

Let op wat betreft het tussenmeetmoment: we voeren in november de toets in van januari en in april die van juni. We houden hier de richtlijnen en normen van de EMT aan en de adviezen die we van een aantal onderwijsadviesbureaus hebben gekregen.

Toch vermoeden dyslexie?

Mocht een leerling niet voldoen aan de criteria, wil dit niet zeggen dat hij of zij geen dyslexie kan hebben. Het zou bijvoorbeeld kunnen zijn, dat de intelligentie (voor een gedeelte) compenserend is. In dat geval kan wel een onderzoek gedaan worden, maar wordt dit niet vergoed en ook eventuele behandelingen daarna worden niet vergoed. Mochten ouders een onderzoek willen aanvragen dan moet je de overige criteria aanhouden voor het indienen (dus 3 meetmomenten met 2 goede interventieperiodes).

2. Bij ons op de Zonnewende

2.1 Groep 1

Moment	Acties
Start schooljaar	<ul style="list-style-type: none">- Beginsituatie in GO 1- Opstellen GP taal 1: Stimuleren van geletterdheid middels beginnende geletterdheid*
November	<ul style="list-style-type: none">- Tussenevaluatie GP, aanvullen Horeb
Januari	<ul style="list-style-type: none">- Eindevaluatie GP 1, aanvullen Horeb- Opstellen GO en GP taal 2: Aanbod verrijken voor de leerlingen die niet genoeg opsteken van het aanbod beginnende geletterdheid* <p>Leerlingen die langer dan 3 maanden op school zitten en/of eraan toe zijn:</p> <ul style="list-style-type: none">- Cito Taal voor kleuters M1- Kleurenkaart- Beginletter- Auditieve synthese- Auditieve analyse- Letterkennis
April	<ul style="list-style-type: none">- Tussenevaluatie GP 2, aanvullen Horeb
Juni	<ul style="list-style-type: none">- Eindevaluatie GP 2, aanvullen Horeb <p>Leerlingen die langer dan 3 maanden op school zitten en/of eraan toe zijn:</p> <ul style="list-style-type: none">- Cito Taal voor kleuters E1- Kleurenkaart- Beginletter- Auditieve synthese- Auditieve analyse- Letterkennis
Einde schooljaar	<ul style="list-style-type: none">- Overdracht

2.2 Groep 2

Moment	Acties
Start schooljaar	<ul style="list-style-type: none">- Opstellen GO en GP taal 1: Stimuleren van geletterdheid middels beginnende geletterdheid*
November	<ul style="list-style-type: none">- Tussenevaluatie GP 1, aanvullen Horeb
Januari	<ul style="list-style-type: none">- Eindevaluatie GP 1, aanvullen Horeb- Opstellen GO en GP taal 2: Aanbod verrijken voor de leerlingen die niet genoeg opsteken van het aanbod beginnende geletterdheid* <ul style="list-style-type: none">- Cito Taal voor kleuters M2- Kleurenkaart- Beginletter- Auditieve synthese- Auditieve analyse- Letterkennis

April	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 2, aanvullen Horeb - Evt. leesleerbaarheidsonderzoek (i.o. met IB)
Juni	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 2, aanvullen Horeb - Cito Taal voor kleuters E2 - Kleurenkaart - Beginletter - Auditieve synthese - Auditieve analyse - Letterkennis
Einde schooljaar	<ul style="list-style-type: none"> - Overdracht

**zie aanbod hieronder*

Basisaanbod groep 1 en 2 (voor alle tussendoelen beginnende geletterdheid moeten er activiteiten aan bod komen):

- Aanbieden verschillende leesmaterialen, zowel klassikaal als zelfstandig.
- Inrichten lees- en schrijfhoek met verschillende materialen.
- Werken met lettermuur en lettertafel.
- Aanbieden digitale middelen zowel door de leerkracht als zelfstandig door de leerlingen.
- Aanbieden (betekenisvolle) taalactiviteiten (kleuterplein, wat zeg je?
- Voorbeeldfunctie van de leerkracht (modelgedrag) .
- Ondersteunende thuissituatie (moedig ouders zoveel mogelijk aan).
- Interactief voorlezen verschillende soorten boeken, dagelijks .
- Uitbreiden woordenschat volgens de afspraken.
- Geschreven taalactiviteiten aanbieden (in combinatie ook met gesproken taal met diverse materialen) deze moeten zinvol zijn, een doel hebben en het liefst gericht aan iemand.
- Groep 1: Aanbieden fonologisch bewustzijn (woorden en delen van woorden) zoveel mogelijk auditief gecombineerd met geschreven woordbeeld.
- Groep 2: Aanbieden fonemisch bewustzijn volgens de map 'fonemisch bewustzijn' en 'Wat zeg je?' (zoveel mogelijk betekenisvol en met visuele ondersteuning).
- Groep 2: letters aanbieden volgens de afspraken .

Interventies:

(Liefst zoveel mogelijk in een klein groepje of individueel.)

- Voorlezen aan kleine groep kinderen (herhaald lezen of juist pre-instructie).
- Kleine kring taalactiviteiten/woordenschat: pre-teaching, verlengde instructie en/of begeleide inoefening.
- Evt. contact met logopedist voor screening bij kleuters die de letters niet goed uitspreken.
- Groep 2: kleine kring fonemisch bewustzijn/aanbod letters.
- Groep 2: voorschotbenadering (bij letterkennis <10 in januari).

2.3 Groep 3

Moment	Acties	Interventies
Start	- Beginsituatie vastleggen in	- Verlengde instructie VLL of

schooljaar	groepsoverzicht - Opstellen GO en GP Taal 1: aanpak beginnende geletterdheid? - Start leesonderwijs, schrijfonderwijs en spelling	pre-instructie (evt. met veilig in stapjes) - Woorden extra flitsen - Extra woorden racen
Okt/nov	- Meetmoment 1: herfstsignalering volgens toetsite VLL - Aud synth/analyse, Als dat eind 2 nog niet voldoende was? - Eindevaluatie GP 1 - Opstellen GO en GP Taal 2: Start interventieperiode 1 elementaire leeshandeling	- Ov. letterkennis: connect klanken en letters - Ov./t. herfstsignalering: extra ondersteuning VLL - Ov./t. veilig en vlot: verlengde instructie/extra oefenen - Leescircuit (leesouders als interventie)
Jan/feb	- Meetmoment 2: wintersignalering volgens toetsite VLL - Cito spelling M3 - Cito Avi en DMT kaart 1 en 2 - Eindevaluatie GP 2 - Opstellen nieuw GO en GP Taal 3: Start interventieperiode 2: volledige letterkennis en decodeersnelheid	- Ov. op meerdere onderdelen wintersignalering: Connect woordherkenning. - T. wintersignalering: keuze; Connect Woordherkenning of ondersteuning bij VLL - Ov./T. op "veilig en vlot"; verlengde instructie/extra oefenen. - Leescircuit (leesouders als interventie)
Mrt/april	- Meetmoment 3: lentesignalering volgens toetsite VLL - Cito DMT kaart 1 en 2 bij uitval vorige DMT en/of risicolezers - Tussenevaluatie GP 3 - Start interventieperiode 3: automatisering van het leesproces	- Ov. op meerdere onderdelen van de lentesignalering: Connect Vloeiend lezen. - T. op lentesignalering: keuze; Connect Vloeiend lezen of ondersteuning bij VLL - Ov./T. "veilig en vlot"; verlengde instructie/extra oefenen. - Leescircuit (leesouders als interventie)
Juni	- Meetmoment 4: eindsignalering volgens toetsite VLL - Cito spelling E3 - Cito Avi en DMT kaart 1-3 - Eindevaluatie GP 3	
Einde schooljaar	- Overdracht	

Basisaanbod leesonderwijs in groep 4-8:

- Methode Estafette.
- Elke dag (interactief) 10 minuten voorlezen.

- 2 x per week begrijpend lezen: Nieuwsbegrip en Nieuwsbegrip XL (groep 4 heeft alleen de basisles vanaf de herfstvakantie).
- 1 keer per week Cito ABCDE óf Blits (groep 5 t/m 8).
- Stillezen.

2.4 Groep 4/5

Moment	Acties	Interventies
Start schooljaar	- Opstellen GO en GP 1 voor TL en Spelling: start interventieperiode 1	<ul style="list-style-type: none"> - ★aanpak Estafette - Extra instructie spelling (moeilijke categorie/herhalen categorieën/instructie over werkboek) - Adviezen voor thuis om extra te lezen (bijv. veilig en vlot, voorlezen/koorlezen/alleen lezen) - 3 x 15 minuten lezen met een bovenbouw leerling - 1 x 15 minuten extra lezen met de leerkracht
Nov	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 1 - Tussenmeetmoment: DMT en evt. PI - Start interventieperiode 2 	
Januari	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 1 - Cito DMT 1-3, Avi - Cito Spelling M - Opstellen GO en GP 2 voor TL en Spelling: start interventieperiode 3 	
Maart/april	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 2 - Tussenmeetmoment DMT en evt. PI - Start interventieperiode 4 	
Juni	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 2 - Cito DMT 1-3, Avi - Cito spelling E 	
Einde schooljaar	- Overdracht	

2.5 Groep 6/7

Moment	Acties	Interventies
Start schooljaar	- Opstellen GO en GP 1 voor Spelling en GP 1 voor TL alleen voor ★: start interventieperiode 1	<ul style="list-style-type: none"> - ★aanpak Estafette - Extra instructie spelling (moeilijke categorie/herhalen categorieën/instructie over werkboek) - Adviezen voor thuis om extra te lezen (bijv. veilig en vlot, voorlezen/koorlezen/alleen lezen) - Groep 6: 1 keer per week 15 min. Lezen met leerling uit groep 8 - Groep 7: maatjeslezen (herhaald lezen/tempolezen)
Nov	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 1 - Tussenmeetmoment: DMT en evt. PI - Start interventieperiode 2 	
Januari	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 1 - Cito DMT (1,2) 3 en Avi - Cito Spelling M - Opstellen GO en GP 2 voor Spelling en GP 2 voor TL voor ★: start interventieperiode 3 	
Maart/april	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 2 - Tussenmeetmoment DMT en evt. PI - Start interventieperiode 4 	
Juni	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 2 - Cito DMT (1,2) 3 en Avi - Cito spelling E 	
Einde schooljaar	- Overdracht	

2.6 Groep 8

Moment	Acties	Interventies
Start schooljaar	- Opstellen GP 1 voor TL en Spelling alleen voor ★: start interventieperiode 1	<ul style="list-style-type: none"> - Extra instructie spelling (moeilijke categorie/herhalen categorieën/instructie over werkboek) - Adviezen voor thuis om extra te lezen (bijv. veilig en vlot, voorlezen/koorlezen/alleen lezen) - Vloeiend en vlot - De zwakkere lezers, lezen met een jongere leerling als tutor
Nov	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 1 - Tussenmeetmoment: DMT en evt. PI - Start interventieperiode 2 	
Januari	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 1 - Cito DMT (1,2) 3 en Avi - Cito Spelling M - Cito leestempo M - Opstellen GO en GP 2 voor TL en Spelling: start interventieperiode 3 	
Maart/april	<ul style="list-style-type: none"> - Tussenevaluatie GP 2 - Tussenmeetmoment DMT en evt. PI - Start interventieperiode 4 	
Juni	<ul style="list-style-type: none"> - Eindevaluatie GP 2 - Cito DMT (1,2) 3 en Avi - Cito spelling E - Cito leestempo E 	
Einde schooljaar	- Overdracht	

3. Afspraken leerlingen met dyslexieverklaring

De begeleiding van dyslectische kinderen moet volgens de Gezondheidsraad gericht zijn op:

1. het zo snel mogelijk bereiken van een zo hoog mogelijk niveau van automatisering van de woordherkenning en schriftbeeldvorming (technisch lezen en spellen);
2. het kunnen omgaan met een laag niveau van deze automatisering (compenserende strategieën);
3. het voorkomen van intellectuele achterstand in verhouding tot het geheel van de individuele mogelijkheden;
4. het voorkomen of verminderen van emotionele en sociale gevolgen.

3.1 Toetsen (zie ook toetskalender)

- We volgen de adviezen op die worden gegeven door de orthopedagoog (denk aan: vergrote versie, meer tijd, voorlezen zonder intonatie van de toets of digitale versie, in meerdere delen afnemen).
- Leerlingen uit groep 3, 4 en 5 met dyslexie maken eventueel naast de toets begrijpend lezen (deze wordt **niet** voorgelezen), ook de toets begrijpend luisteren. Dit alleen als je het beeld van begrijpend lezen niet passend vindt bij het kind (overleg dit met IB). Leerlingen groep 6, 7 en 8: alleen begrijpend lezen, volgens oude afspraak nog voorgelezen zonder intonatie.
- Bij spelling is het in de groepen 4 en 5 mogelijk om er standaard voor te kiezen om vervolg 1 (dictee) af te nemen bij deze leerlingen.
- Elk schooljaar bekijk je weer samen met ouders (en de leerling) welke aanpak de leerling nodig heeft. Het hoeft niet zo te zijn, dat je alle schooljaren blijft voorlezen.

3.2 Begeleiding

Op het moment dat een leerling een dyslexieverklaring heeft gekregen, volgen wij de adviezen voor begeleiding van de orthopedagoog of psycholoog op. Wettelijk gezien hebben ze geen specifieke rechten. Wel staat er vanuit het Ministerie van Onderwijs voorgeschreven dat leerlingen met dyslexie in het basisonderwijs recht hebben op aanpassingen bij bijvoorbeeld de Citotoets. Ook in het protocol dyslexie staan adviezen voor aanpassingen. We kijken per kind, in overleg met ouders, wat hij of zij nodig heeft. Als er wordt voorgelezen in de klas, houden de leerkrachten zodanig rekening met de andere leerlingen, dat deze dit voorlezen niet als lastig ervaren.

Afspraken omtrent leerlingen met doublure (nog aanpassen, deze tekst komt vd website van Marant)

Hoe om te gaan met doublure

In het geval van een doublure wordt vaak afgeweken van de normeringen waarbij het kind wel of niet met de eigen groepsgenoten wordt vergeleken. Echter, hoe langer het geleden is dat de doublure plaats had, hoe minder het zegt over of toevoegt aan de leesontwikkeling van het kind. Het is ook bekend dat dan ruis ontstaat over wanneer de doublure wel of niet meer "meetelt". Bijvoorbeeld: een doublure groep 3 van een kind dat nu in groep 7 zit, zegt veel minder op scoreniveau dan bij een kind dat nu in groep 5 zit en groep 4 heeft gedoubleerd. Marant nuanceert dit daarom als volgt:

Bij lezen:

Kinderen aangemeld in de middenbouw groep 3, 4 en 5:

We houden rekening met de doublure en tellen deze dus mee.

Kinderen aangemeld in de bovenbouw groep 6, 7 of 8:

Bij een doublure van 3 jaar of langer geleden: de doublure niet meetellen.

Bij spelling:

Bij een doublure wordt altijd vergeleken met kinderen op groepsniveau. Dit omdat het vergelijken op leeftijdsniveau niet eerlijk is aangezien een gedoubleerd kind nu eenmaal nog niet de stof heeft gehad van de groep erna. Let op! Wanneer het kind in het jaar zit dat hij overdoet worden de behaalde scores op dat moment altijd vergeleken met de groepsnorm van juni van dat jaar. In dit geval heeft het kind namelijk al wel de stof aangeboden gekregen.

Comorbiditeit (van de site van steunpunt dyslexie)

Bijkomende stoornis / comorbiditeit

In de Richtlijn comorbiditeit van het Nationaal Referentiecentrum Dyslexie (NRD) en het Kwaliteitsinstituut Dyslexie (KD), die per oktober 2012 als bijlage is opgenomen bij het Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling, staat dat een kind dat een bijkomende stoornis heeft in aanmerking kan komen voor vergoeding als de andere stoornis niet (meer) belemmerend is voor dyslexieonderzoek. Dit beoordeelt de dyslexieonderzoeker. Een bijkomende stoornis is bijvoorbeeld ADHD, een autisme spectrum stoornis of een angststoornis.

Het besluit of een kind al dan niet in aanmerking komt voor de vergoeding van dyslexiezorg uit de basisverzekering moet uit het intakegesprek duidelijk worden. De dyslexiespecialist (psycholoog of orthopedagoog) stelt dit vast en legt u en de school uit welke vervolgstappen aan te raden zijn.

Als de comorbide stoornis wel belemmerend is voor dyslexieonderzoek en/of -behandeling dan komt het kind in eerste instantie niet in aanmerking voor vergoeding en wordt geadviseerd eerst de comorbide stoornis te laten behandelen. Het is de dyslexiespecialist die beoordeelt of de bijkomende stoornis belemmerend is voor dyslexieonderzoek en-behandeling, niet de behandelend arts van de bijkomende stoornis.